

sovint restringeixen els drets, obligant a péixer en les parts magres, més que en les baixes: «que cascú jaén en son cortal aja a tendre ensús: e si gire avall pac lo ban; e si jau en alberc, e gira avall per péixer, pac lo ban» 1309 (còpia en el *Llibre Roig* de Prats de Molló, 81r^o). En el sentit figurat i tr. és lloc comú de predicadors: «vosaltres, curats de ànimes --- *pexeu* lo poble de Déu», «tot és fulles, e de fruyt no-n hi ha gens --- a fulles cuyden *péixer* a Déu: fruit vol, fruit!», StV-centF (*Quar.*, 134, 186, 117.78, i encara 258.39).

Així trobarem testimonis de les formes irregulars: Subj. Pres, 3 *pasca*, grafiat *pasqua*, S. xv, *Collacions* 259v^o (*DAG.*); *pasqués* Subj. Impf. 3 (PASCUISSET): «que! --- bestiar no stigués ne *pasqués* en locs ---», documentació de Vinça, de 1358 (*InuLC*). I sovint el participi *pascut*: «vull --- siats companyona de les dones nodrisses que nodrexen mon fill en un castell, e --- com les altres nodrisses lo auran aletat e *pascut*, que vós lo aportets, per delit», *Comtessa Fidel* (NCL. XLVIII, 109). Forma que en el català pròcer es mantenia encara en apuntar les noves albes: «los monjos no careixen, de carestia de queviures [sic], i en ses cares y corpulències se coneixen lo grassos y ben *pascuts* los de la taula del Sr. abat, y los demás, que també menján tot quant lus sap bo», B. de Maldà (*Excursions*, p. 134). En el perfet (3.^a pers.), encara: «Túbál a Espanya / --- / donà lleys a sa prole y ensenyaments *pasqué-li* / --- / lo nom d'un Déu Altíssim, en l'ànima, escrigué-li», *Atl.* I, 51a, ús extraordinari, i més en aquesta acc. 'alimentar de' (tr.), que només com a llibertat poètica, i en un poema d'altíssim coturn, es permeté Verdaguer.

Com sempre, les mal conduïdes enquestes conjugatives de Mossèn Ant. M. Alcover (piadosament publicades pel seu deixeble) hem de creure que donin resultats defectuosos (aquí massa optimistes); com que tanmateix donen una guia, tindrem en compte que en el cas de péixer obtingué paradigmes no gaire incomplets a tres localitats del Ripollès, dues de l'Alt Berguedà, dues del Cardener i tres d'Osona, a Granollers [?] i a sis de Pall. i Ribag., si bé en cinc (totes cat. or.) només obtingueren l'infinitiu, l'impf. i l'Ind. Pres.; des de la línia Montseny-Montsec només contestaren vagament que era mot conegut; fins i tot els donaren el participi, si bé només *peixkút* a Bonansa i la Pobla de Segur, i *pskút* a Torelló (la resposta positiva d'aquesta forma a Granollers, Centelles i StBartomeu del Grau, té poc valor, venint dels filòlegs que podem ben endevinar) (*AORBB* III, 159).

El que jo tinc anotat d'oida és molt més limitat, però segur, i podem admetre que també pequi: aquí pel costat de la modestia, car no és inversemblant que no estigui tan limitat a Cerdanya, Urgellet i altes valls pall. i ribag. A Cerdanya em deien «els d'Urtx teníem dret de *llenyar* i *péix* a Saltegue» (la famosa i densa baga al peu de la Tosa, 1935); «les hi fem dormir perquè *péixon*» Castellà (1959); «les ovelles hi *péixen* tot l'estiu», a Tor de Vall Ferrera, però no sols això, sinó que, en veure un ànec salvatge en el riu, ara aterrant, ara alçant-se, explicaren que *péixbe*, i crec que es

tractava més de peixets i serpetes que d'herbes (1932); a Calbera engegaven un escamot de la banda de Castrossit, *pa péixe-lo* (1957); de manera que, almenys a l'Alta Ribagorça, es manté encara fins en l'ús causatiu.

I un vellíssim ús proverbial a la Vall de Boí, 1962: «qui primer *náix*, primer *páix*» (sentit només al vell guia de Taüll, nat c. 1878, d'una casa amb antigues i prestigioses arrels locals), parlant de prioritats en l'aigua de regar (quan un hi ha fet cap primer), i alhora recordant els drets de les criatures, amb exigències més urgents per la creixença més avançada; val a dir que això no ens autoritza a suposar un infinitiu *paixer*, i ni tan sols la validesa ferma d'aquella forma del present, car la rima impellia, afavorida per la duplicació entre *néixer* i *nàixer*, a corregir *peix* en *paix*, per més que aquesta forma no hagués tingut existència espontània.

La forma problemàtica en la llengua comuna havia estat tot seguit, és clar, el participi passiu: l'històric PASTUS, -A, -UM, per més que hàgim pogut documentar *past* en poesia i narració medievals, que figuri en un proverbí de Lluç (Mil Prov., 389) i que *AlcM* el citi en un text lullia i un altre del S. xv; però rarament en trobaríem altres exemples (ja no n'hi ha en una morfologia de tipus tan arcaic com la de les *VidesR*, veg. vol. I, p. 68); tanmateix, segons Pol, es conserva encara a la V. d'Àneu. Adhuc el seu antic reemplaçant *pascut* (tot i que aquest s'agafava, colze per colze, amb *crescut*, *merescut*, *irascut*, *viscut* i *aviat nascut*), no trigaria a trontollar, car la fortalesa de *crescut* no podia igualar-la el nostre verb, de nivell massa pedestre en el que tenia de pastoral, i massa emfàtic en el que tenia de metafòric: si per aquest costat hi havia estrebada per aferrar-se a *past* a la desesperada, per l'altra fins *pascut* era ja una forma massa poc apuntalada. El que sol passar, en aqueixos participis de conjug. irregular, és que el baix poble els desvia en direccions varies: uns en *-ut* (*torçut*) altres en *-it*, altres en *-at* (*torcit*, *torçat*), d'on la ulterior generalització de *torçar*, *torrar*, *ajar*), de maneig més còmode. D'aquí la creació dels moderns *paixit*, *apeixat*; i, més tard, tots sencers, els paradigmes *apeixar*, *paixir* etc.

La llengua literària moderna, per més que els guanyés creixents de *pasturar* l'anessin fent cada cop menys necessari, no renuncià del tot a *péixer*, però anà quedant limitat cada cop més a aquestes formes més manejables. Verdaguer ja procurava desentelar-lo en la primera *Atl.*, i fins i tot en el vell ús transitiu: «jo 'l seguia ab la lira, vers mos infants girada: / plavia'm ay! de veure'ls, pels cirers enfilats, / *peixe* branques tendroses y fulla a la ramada, / y ab los cans cabussar-se pel pla, entremaliats» VI, 16c (a la versió definitiva canvià aquest vers del tot).

En prosa, formes menys antigues: «Tan descansat com ben *paixit*, perquè en tot el sant dia no s'havia mogut de casa», Coromines (*Silèm*, VIII, p. 111). Igual s'ha usat la variant amb *a*, i tant en conjugació *-ir* com *-ar*: «en moments de concentració, de vegades recociava entre els records de la infantesa, de quan ma santa mare m'*apeixia* amb les cristianes ensenyances de